
ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА ПРОБЛЕМИТЕ ВЪВ ФАЗАТА НА ИЗПЛАЩАНЕ НА ПЕНСИИТЕ ПРИ СТАРОСТ ОТ УНИВЕРСАЛЕН ПЕНСИОНЕН ФОНД

Йордан С. Йорданов¹

¹Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов, България

E-mail: y.yordanov@uni-svishtov.bg

Резюме: Структурирането на пенсионния модел, изследването на неговите характеристики и параметри, а наред с това и пенсионните продукти, тяхната роля и възможности да гарантират дългосрочна социална сигурност в среда на социално-икономически и демографски предизвикателства, се очертават като значима и актуална тематична област. В разработката се акцентира върху представянето на структурата, режима, параметрите на осигуряване, пенсионните продукти и модела на функциониране на осигуряването в универсален пенсионен фонд. Достига се до извода, че преобладаваща част от плащанията към първите пенсионери са разсрочени с период на получаване до три години, а пожизнените плащания са много малка част. Този факт поставя под въпрос степента на социална сигурност, а оттам и възможностите на втори стълб на многоколониен пенсионен модел да изпълни поетите обществени ангажменти и да отговори на личните очаквания. Очертани са възможности за нарастване дела на пенсионерите с пожизнени пенсии и намаляване на тези със срочни и еднократни плащания, което от своя страна ще доведе до дългосрочна, а в същото време и по-висока социална сигурност на българските пенсионери.

Ключови думи: социална политика, пенсионно осигуряване, универсален пенсионен фонд, пожизнена пенсия.

Тази статия се **цитира**, както следва: **Йорданов, Й.** (2023). Възможности за преодоляване на проблемите във фазата на изплащане на пенсиите при старост от универсален пенсионен фонд. Народностопански архив, (4), с. 31-50.

URL: nsarhiv.uni-svishtov.bg

DOI: <https://doi.org/10.58861/tae.ea-nsa.2023.4.03.bg>

JEL: G23, G28, J1.

* * *

Увод

Съвременното структуриране на социалната защита и вчastност на многоколонния пенсионен модел е част от системните и един от най-значимите проблеми на обществото, с който се занимава социалната политика. До началото на века, основана изцяло на разходопокривен принцип, пенсионната система в България, функционираща и развиваща се в ситуация на очертаващи се неблагоприятни демографски и социално-икономически тенденции (застаряване на населението, нарастване дела на бедните и застрашените от бедност лица, в това число особено уязвими лицата в пенсионна възраст, засилване на икономическите неравенства, проблеми на пазара на труда и политиката по доходите и още много други значими предизвикателства) изпитва сериозни затруднения да предостави адекватна на икономическите условия социална сигурност, която да отговори на очакванията на българските пенсионери за приемлив и в същото време достоен жизнен стандарт.

В отговор на това предизвикателство от началото на века у нас функционира нов тристълбов пенсионен модел, основан и структуриран по примера на многоколонните схеми на организация на осигурителната защита. Същият е натоварен с нелеката задача, в условията на специфични демографски дисбаланси и динамични икономически показатели, да повиши нивото на предоставяната осигурителна защита, като постигне 70-80% заместване на дохода на лицето, получаващ преди пенсиониране, и да гарантира относителна устойчивост и независимост на пенсионната система. В тази връзка структурата на действащия пенсионен модел, неговите характеристики и параметри, а наред с това и пенсионните продукти, тяхната роля и възможности в контекста на очертаните предизвикателства се превръщат в значима тематична област за публични обсъждания и научни разработки, което от своя страна определя **актуалността и значимостта на избраната тема.**

Проблематиката по допълнителното пенсионно осигуряване, в различни аспекти, е разгледана в публикации на редица автори – Н. Павлов, Б. Петков, Й. Христосков, Б. Манов, Пл. Йорданов, Р. Ерусалимов, Т. Илиева, Ст. Димитров, Л. Христов и други. Липсват обаче изследвания, които да алармират за проблемите на дългосрочната социална сигурност, предоставяна от универсалните пенсионни фондове, в условия на актуална законодателна и социално-икономическа среда, както и за конкретните възможности за тяхното разрешаване.

В настоящата разработка, в условия и среда на ясно дефинирани законодателни промени от месец февруари 2021 г., регламентиращи фазата на изплащане на пенсиите от УПФ, по данни на Комисията за финансов надзор (КФН) за броя и дела на пенсионерите, получаващи отделните видове пенсионни продукти, се откроява проблем с дългосрочната социална сигурност на имащите право на плащане лица. В тази връзка вниманието е насочено към маркирането на възможности за намаляване на еднократните и фиксираните за период до 3 години плащания, които компрометират социалната сигурност, предоставяна от втори стълб на многоколонния пенсионноосигурителен модел у нас.

Обект на настоящата разработка е осигуряването в универсален пенсионен фонд, а **предмет** – възможностите му да предостави пожизнена социална сигурност на българските пенсионери.

В осигуряването в универсален пенсионен фонд е нужна промяна, която да има за резултат покачване дела на пожизнените плащания, като намали до минимум тези с еднократен и срочен характер. Комплексен подход, включващ в себе си покачването на осигурителната вноска за универсалните пенсионни фондове, повишаването на осигурителната култура на населението и регламентиране на правото на избор на пенсионен продукт, има потенциала да доведе до такъв резултат.

Формулирана по този начин, **изследователската теза определя и основната цел** на настоящата разработка, а именно: очертаване на възможности за преодоляване на проблема с пожизнената социална сигурност на пенсионерите с плащания от УПФ.

Във връзка с така представената цел са формулирани и конкретните **изследователски задачи**:

➤ Да се представят организационно-икономическите измерения на осигуряването в универсален пенсионен фонд в България.

➤ Да се изведе съществуващият проблем при осигуряването в универсален пенсионен фонд, пряко свързан с настоящия модел на функциониране, в контекста на промените в Закона за изменение и допълнение на Кодекса за социално осигуряване от 2021 г., регламентиращи фазата на изплащане и конкретните пенсионни продукти.

➤ Да се очертаят възможности за преодоляване на проблемите с ниските финансови натрупвания и пожизнеността на пенсионните плащания.

Извън обхвата на настоящото изследване остават например:

➤ Детайлна регламентация в нормативната уредба относно очертаната възможност за право на избор на пенсионен продукт от пенсиониращите се лица, независимо от размера на техните финансови натрупвания в личните осигурителни партии.

➤ Задълбочено проучване на нагласите, възможностите и начините за провеждане на последователна, дългосрочна и отговорна политика, насочена към повишаване на осигурителната култура на населението и ползите от нея.

* * *

С проведената реформа в българския пенсионноосигурителен модел се въведе задължително осигуряване на лицата, родени след 31.12.1959 г., в специално създадени за целта универсални пенсионни фондове (УПФ), управлявани от лицензирани пенсионноосигурителни компании. С това се постави началото на съществуването и функционирането на многоколонния пенсионноосигурителен модел у нас. Последният е съставен от публично пенсионно осигуряване с интегрирани елементи на обезпечаване, допълнително задължително пенсионно осигуряване, провеждано в Универсални и Професионални пенсионни фондове, и допълнително доброволно пенсионно осигуряване, провеждано в Доброволни пенсионни фондове и Доброволни пенсионни фондове по професионални схеми. Основната цел на модела е постигане на по-високо ниво на заместване на дохода на лицето след пенсиониране в условия на очертаващи се тенденции на динамични социално-икономически и демографски процеси. Същите поставят сериозни предизвикателства пред социалната политика, социалнозащитните системи, публичните финанси, в т.ч. приходите от осигурителни вноски¹ и разходите

---

¹ През периода 2000–2010 г. размерът на осигурителната вноска за фонд „Пенсии“ намалява, както следва: от 01.01.2001 г. – с 3%; от 01.01.2006 г. – с 6%; от 01.10.2007 г. – с още 1%. Поредицата от намаления на размера на осигурителната вноска води до сериозно нарастване на дефицита – около 3 пъти през периода 2004 – 2008 г. През 2009 г. промени в Кодекса за социално осигуряване регламентират участието на държавата с трансфер в размер 12% върху сумата на годишния осигурителен доход на осигурените лица. През същата година размерът на осигурителната вноска за фонд „Пенсии“ е намален с нови 4%, а от януари 2010 г. – с още 2%. През 2011 г. размерът на осигурителната вноска за фонд „Пенсии“ е увеличен с 1,8% (Анализ на пенсите за осигурителен стаж и възраст 2000–2015, 2016) и остава непроменен до края на 2016 г. – 17,8%. Промени в КСО от 2015 г. регламентират нарастването на размера на вноската с 1% от началото на 2017 г. и с още 1 % от началото на 2018 г. (Кодекс за социално осигуряване 2019, чл.70, ал. 1, 2 и 3) Общото намаление на осигурителната вноска за фонд „Пенсии“ през периода 2000 – 2014 г. е с 14,2%, донякъде компенсирано от включването на държавата като осигурител с трансфера в размер 12% от сумата на годишния осигурителен доход на осигурените лица, съществуващ до 2017 година. По този начин, целенасочено или не, се създаде трайна зависимост на фонд „Пенсии“ от държавния бюджет, който ежегодно покрива над половината от разходите на фонда за изплащане на пенсии.

необходими за извършване на плащания от пенсионната система на страната (Държавното обществено осигуряване през 2022 г., 2022)².

В допълнително задължително пенсионно осигуряване в УПФ се осигуряват лицата, родени след 31.12.1959 г., ако подлежат на осигуряване във фонд „Пенсии“ на Държавното обществено осигуряване (ДОО), и лицата, които не са се възползвали от правото си по чл. 4 б от Кодекса за социално осигуряване (КСО). Осигуряването се извършва на капиталопокривен принцип с ежемесечни осигурителни вноски в процент от осигурителния доход на лицето, поемани съвместно от работодателя и осигуреното лице³. Покритите рискове са инвалидност, старост и смърт.

Право на пенсия за старост от УПФ имат лица, навършили възрастта за пенсиониране по чл. 68 ал. 1 от КСО⁴ (за 2023 г. за мъжете тя е 64 г. и 6 м., а за жените 62 г., като е предвидено нарастване и изравняване на пенсионната възраст за двата пола на 65 г.). Една година по-рано могат да се пенсионират лица, ако имат натрупана сума, позволяваща изплащане на допълнителна пенсия за старост в размер не по-малък от актуалния минимален размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст, определен за съответната година със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване.

С приетия през месец февруари 2021 г. Закон за изменение и допълнение на Кодекса за социално осигуряване (Закон за изменение и допълнение на Кодекса за социално осигуряване (обн. ДВ, бр. 19 от март 2021 г.), 2021) за пръв път от началото на функциониране на осигуряването в УПФ се регламентира фазата на изплащане на пенсиите. Дългочакваната конкретизация в осигурителното законодателство по отношение пенсионните плащания, начинът на тяхното изчисляване, задълженията на пенсионноосигурителните дружества във връзка с тяхното изплащане (Глава шестнадесета от КСО, изм. и доп., бр. 25 от 29.03.20., „Фондове за извършване на плащанията и резерви за изпълнение на задълженията на пенсионноосигурителното дружество“ (Загл. изм. –

---

² През 2022 г. всички постъпили осигурителни приходи в бюджета на фонд „Пенсии“ са 6 615 225,0 хил. лв., от които 6 578 574,9 хил. лв. от осигурителни вноски. Разходите и трансферите по бюджета на фонд „Пенсии“ за същата година са в размер на 12 796 665,3 хил. лв. Това означава 6 218 090,4 хил. лв. недостиг или 51,6%. Последният се покрива с дотация от държавния бюджет.

³ Осигурителната вноска за УПФ е 5%, като работодателят поема 2,8%, а осигуреното лице 2,2%.

⁴ От края на 2016 г. определената в чл. 68 ал.1 от КСО възраст за придобиване на право на пенсия за мъжете и жените нараства ежегодно, като схемата на това нарастване предвижда, възрастта при мъжете и жените към 2037 г. да се изравни и да достигне 65 години.

ДВ, бр. 92 от 2017 г., бр. 19 от 2021 г.), чл. 191, 192, 192а, 192б., 2022) и други значими въпроси, регламентират следните видове плащания (пенсионни продукти) при старост:

➤ *Допълнителна пожизнена пенсия за старост*, която се отпуска на лицето, ако натрупаните средства по индивидуалната му партида позволяват, изчисленият размер на пенсията да е не по-нисък от 15% от определения в Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване (ЗБДОО) минимален размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст⁵. Според КСО пожизнените пенсии от УПФ могат да бъдат: пожизнена пенсия без допълнителни условия; пожизнена пенсия с гарантиран период на изплащане⁶; пожизнена пенсия, включваща разсрочено изплащане на част от средствата до навършване на избрана от пенсионера възраст⁷. Размерът на пожизнената пенсия се определя на основа на средствата по индивидуална партида, разпределени според средната продължителност на предстоящия живот, средно за двата пола от Таблица за смъртност и средна продължителност на предстоящия живот на населението, публикувана от Националния статистически институт (НСИ) и технически лихвен процент, използван от пенсионно-осигурителното дружество и одобрен от КФН.

➤ *Разсрочено изплащане на натрупаните средства* по индивидуалната партида на осигуреното лице в УПФ се извършва при условие, че сумата е недостатъчна за отпускане на пожизнена пенсия за старост (изчислен размер на пожизнената пенсия под 15% от минималния размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст), но е по-висока от трикратния размер на минималната пенсия за осигурителен стаж и възраст по чл. 68, ал. 1 от КСО. Месечният размер на разсроченото плащане към датата на определянето му не може да бъде по-голям от минималния размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст и по-малък от 15% от нейния размер. Размерът на плащането зависи от натрупаната сума, техническия лихвен процент и периода на изплащане, избран от пенсионера.

➤ *Еднократно изплащане на натрупаните средства* по индивидуалната партида при размер на натрупаната сума на лицето, която е по-малка от трикратния размер на определения минимален размер на пен-

---

⁵ Плащането се извършва в изчисления размер до смъртта на лицето, а за целта пенсионноосигурителното дружество, управляващо съответния УПФ, прехвърля натрупаните средства във фонд за изплащане на пожизнени пенсии.

⁶ Периодът на изплащане може да бъде от 2 до 10 години по избор на лицето (чл. 167, ал. (5) от КСО, бр. 25 от 29.03.2022 г., в сила от 8.07.2022 г.).

⁷ Плащането започва с разсрочено изплащане, което може да е с по-висок размер и сумата, заделена за него, се наследява. След разсроченото плащане започва изплащане на пожизнена пенсия.

сията за осигурителен стаж и възраст, определен в Закона за бюджета на ДОО. Размерът на плащането зависи от натрупаната сума по индивидуалната партида на лицето.

Във връзка с покритите рискове инвалидност и смърт лицата, осигуряващи се Универсален пенсионен фонд, имат право на:

➤ Еднократно или разсрочено изплащане до 50 на сто от средствата, натрупани по индивидуалната партида при трайно намалена работоспособност над 89,99 на сто.

➤ Еднократно или разсрочено изплащане на суми на наследниците на починало осигурено лице.

➤ Еднократно изплащане на суми на наследниците на пенсионер, починал в период на гарантирано или разсрочено изплащане⁸.

* * *

По разпоредбите на КСО, за да получи лицето пожизнена пенсия, при така регламентирания изисквания е нужно, изчисленият размер на пожизненото плащане да бъде най-малко 15% от минималния размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст. С промени в Закона за бюджета на ДОО от 01.07.2022 г. минималният размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст е 467 лв., а от 01.07.2023 г. нараства на 523,04 лв. (Закон за бюджета на държавното обществено осигуряване за 2022 г., Обн., ДВ, бр. 18 от 04.03.2022 г., в сила от 01.01.2022 г., 2022). За да бъде изчислен размер на пожизнено плащане от 78,45 лв. (15% от 523,04 лв.), лицето следва да бъде натрупало сума най-малко равна на 15 000 лв. в индивидуалната си партида (Калкулатор за изчисляване на пожизнена пенсия без допълнителни условия на ПОК "Доверие" АД, 2023). Тази сума ще позволи да му бъде изчислена месечна лична пожизнена пенсия, без допълнителни условия, в размер на 80,19 лв., която да е повече от

---

⁸ При смърт на пенсионер с пенсия по чл. 167, ал. 4, т. 2 от КСО преди изтичане на периода на гарантирано изплащане на наследниците по ал. 1 се изплаща еднократно настоящата стойност на дължимите му плащания до края на периода на гарантирано изплащане.

При смърт на пенсионер с пенсия по чл. 167, ал. 4, т. 3 от КСО по време на разсроченото изплащане на наследниците по ал. 1 се изплаща еднократно сума, възлизаща на настоящата стойност на разсрочените плащания, дължими след смъртта му съгласно предвидения план за разсрочено изплащане в договора с починалия.

При смърт на лице, получаващо разсрочено плащане по чл. 167а, ал. 1 от КСО, на наследниците по ал. 1 се изплаща еднократно остатъкът от дължимите плащания на починалия.

78,45 лв.⁹ При по-ниски натрупани суми по партидата на лицето изчислената месечна пожизнена пенсия без допълнителни условия ще бъде по-ниска и ще получи сумата си разсрочено за избран от него период – по законодателни изисквания от една до три години.

По данни на КФН към 30.09.2022 г. осигурените лица в УПФ са 3 924 816 (жени – 1 892 441 и мъже – 2 032 375) със средна натрупана сума за лицата от възрастовия интервал 60–64 години – 4 237,90 лв.¹⁰ (за мъжете 4 633,96 лв., а за жените 3 826,40 лв.) (Осигурени лица и натрупани средства в пенсионните фондове към 30.09.2022 г. по възраст и пол, 2022). Ниската сума на натрупванията се дължи на множество фактори, които действат кумулативно, една част от тях са: непълният период на осигуряване в УПФ – от 2002 г. до септември 2021 г., когато започва изплащането на първите пенсии за жените; периоди на неосигуряване, съответно на невнасяне на осигурителни вноски¹¹; ниска постигната доходност за целия период на управление на средствата в УПФ¹²; такси на пенсионните дружества при постъпване на вноските по

---

⁹ Изчисленията са направени с калкулатора за изчисляване на прогнозен размер на пожизнената пенсия без допълнителни условия на ПОК „Доверие“. Пенсията е изчислена на основа на възрастта за придобиване на правото на пенсия по чл. 68, а 1 от КСО, актуалната Таблица за смъртност и средна продължителност на предстоящия живот, определения от Управителния съвет на ПОК „Доверие“ и одобрен от КФН технически лихвен процент в размер на 0,35% и условно натрупана сума в размер на 15 000 лв. (Калкулатор за изчисляване на пожизнена пенсия без допълнителни условия на ПОК "Доверие" АД, 2023).

¹⁰ Индивидуалният размер на натрупаните средства по партидите на осигурените лица варира в широки граници и зависи от множество фактори като: продължителността на осигурителния период; осигурителната вноска и осигурителния доход; редовното постъпване на вноските във фонда; удържаните такси; постигнатата доходност и др. При изчисляването на средния размер на натрупаните средства на едно осигурено лице не са включени лица по § 4б, ал.1 от ПЗР на КСО, по чиито партии няма натрупани средства.

¹¹ Пълните възможности на осигуряването в УПФ могат да се отчетат при пълен период на осигуряване от 40 г. за мъжете и 37 години за жените (осигурителен стаж, който ще бъде изискуем към 2027 г. според условията и правилата за пенсиониране за осигурителен стаж и възраст, регламентирани в чл. 68 ал. 1 и 2 от Кодекса за социално осигуряване). Първите възрастови генерации с допълнителна пенсия от УПФ ще бъдат с непълен период в осигуряването (от 2002 г. до септември 2021 г.), но който ще нараства занапред.

¹² От създаването на пенсионните фондове, средната годишна доходност в периода от 2002 г. до юни 2021 г. за УПФ /универсални пенсионни фондове/ достига до 5,00 %. За ППФ /професионални пенсионни фондове/ е 4,95%, и 5,30 % за доброволните пенсионни фондове (Председателят на БАДДПО участва с информационен материал относно фазата на изплащане на вторите пенсии в 3- месечния бюлетин на Асоциацията на банките в България) (Информационен материал относно фазата на изплащане на вторите пенсии в 3- месечния бюлетин на Асоциацията на банките в България, 2022).

индивидуалните партии на лицата и инвестиционна такса¹³ и други важни моменти. Това на свой ред означава, че голяма част от пенсиониралите се лица в следващите години, особено първите генерации, с периоди на осигуряване доста по-кратки от пълния период, няма да имат възможност да натрупат високи суми, съответно да получават пожизнена пенсия от УПФ на основание на регламентирания изисквания във фазата на изплащане, които поставят ограничения за получаването на този пенсионен продукт според величината на изчислената пенсия (Кодекс за социално осигуряване, чл. 167. (Изм. - ДВ, бр. 67 от 2003 г., бр. 100 от 2010 г., в сила от 1.01.2011 г., бр. 92 от 2017 г., бр. 19 от 2021 г.) ал. 3 от КСО (изм. и доп., бр. 25 от 29.03.2022 г., в сила от 8.07.2022 г.), 2021).

Към края на 2021 г. са създадени седем фонда за изплащане на пожизнени пенсии и девет фонда за разсрочени плащания. През периода 01.09.2021 г. – 31.12.2021 г. са сключени общо 270 пенсионни договора за изплащане на допълнителна пожизнена пенсия за старост и 1 863 договора за разсрочено изплащане на средства на лицата, осигурявали се в УПФ и навършили пенсионна възраст по чл. 68 от КСО. За осъществяване на плащанията към тези лица през периода 01.09.2021 г. – 31.12.2021 г. от индивидуалните им партии са прехвърлени 4 479 хил. лв. във фонд за изплащане на пожизнени пенсии и 8 635 хил. лв. във фонд за разсрочени плащания. През същия период за пенсии от фонд за изплащане на пожизнени пенсии са изплатени 53 хил. лв., а от фонд за разсрочени плащания са изплатени 596 хил. лв. за разсрочени плащания на осигурени лица и 8 хил. лв. еднократно на наследници на осигурени лица, получавали разсрочени плащания. Еднократно от УПФ са изплатени и средства на стойност 58 хил. лв. на осигурени лица, навършили пенсионна възраст. (Окончателни резултати от дейността по допълнително пенсионно осигуряване за 2021 г., 2022). Средствата от УПФ, насочени за еднократно изплащане на осигурени лица, придобили право на пенсия за периода 01.01.2022 г. – 31.03.2022 г., е 72 000 лв. (Статистика на КФН, Начислени и изплатени суми от УПФ за периода 01.01.2022 г. - 31.03.2022 г., 2022).

---

¹³ Според разпоредбите на Кодекса за социално осигуряване дружествата, управляващи универсален пенсионен фонд, могат да събират такса върху всяка постъпваща осигурителна вноска в размер до 4%, което се отнася за 2018 г. и до 3,75% от 2019 г.

Според чл. 201 ал.1 т. 2 от Кодекса за социално осигуряване пенсионноосигурителното дружество начислява инвестиционна такса в размер до 0,8% за 2018 г. и до 0,75% от 2019 г. върху стойността на нетните активи на фонда (сбор от активите на отделните лица), което е равносилно на такса върху стойността на натрупаното в индивидуалната осигурителна партия на конкретно лице.

Новоотпуснатите пенсии от фондовете за изплащане на пожизнени пенсии по данни на КФН за периода 01.01.2022 г. – 31.03.2022 г. (Резултати от дейността по допълнително пенсионно осигуряване за първо тримесечие на 2022 г., 2022) са 193, като 165 (85,5%) от тях са пожизнени пенсии, включващи разсрочено изплащане, 26 (13,5%) са пожизнени с период на гарантирано плащане и само 2 пенсии (1%) са пожизнени без допълнителни условия. Пенсионерите в края на периода са 463, като най-висок е броят на тези с пожизнена пенсия, включваща разсрочено изплащане (368 броя), което представлява 79,5% от тази съвкупност.

Средният размер на месечната пенсия за първото тримесечие на 2022 г. от фондовете за изплащане на пожизнени пенсии е 197,61 лв., като най-висок е размерът на пожизнената пенсия, включваща разсрочено изплащане (233,95 лв.), а пожизнената пенсия без допълнителни условия и пожизнената пенсия с период на гарантирано плащане са с размер от 63 лв. (вж. Таблица 1) (Резултати от дейността по допълнително пенсионно осигуряване за първо тримесечие на 2022 г., 2022).

Таблица 1

Отпуснати и изплатени пенсии от фондовете за изплащане на пожизнени пенсии в периода 01.01.2022 г. – 31.03.2022 г.

<i>Лица с новоотпуснати пенсии:</i>	<i>193</i>
✓ в т.ч. с пожизнена пенсия без допълнителни условия	2
✓ в т.ч. с пожизнена пенсия с период на гарантирано плащане	26
✓ в т.ч. с пожизнена пенсия, включваща разсрочено изплащане	165
<i>Пенсионери в края на периода:</i>	<i>463</i>
✓ в т.ч. с пожизнена пенсия без допълнителни условия	10
✓ в т.ч. с пожизнена пенсия с период на гарантирано плащане	85
✓ в т.ч. с пожизнена пенсия, включваща разсрочено изплащане	368
<i>Брой изплатени пенсии през периода</i>	<i>837</i>
✓ в т.ч. пожизнена пенсия без допълнителни условия	14
✓ в т.ч. пожизнена пенсия с период на гарантирано плащане	164
✓ в т.ч. пожизнена пенсия, включваща разсрочено изплащане	659
<i>Среден размер на месечната пенсия (в лв.):</i>	<i>197,6</i>
✓ в т.ч. пожизнена пенсия без допълнителни условия	63,33
✓ в т.ч. пожизнена пенсия с период на гарантирано плащане	63,07
✓ в т.ч. пожизнена пенсия, включваща разсрочено изплащане	<i>233,9</i>

Източник: Комисия за финансов надзор (Статистика и анализи 2022 (КФН), Отпуснати и изплатени пенсии от фондовете за изплащане на пожизнени пенсии в периода 01.01.2022–31.03.2022 г.).

Лицата с новоотпуснати плащания от фондовете за разсрочени плащания са 1 649, като с най-голям брой са лицата, избрали разсрочено плащане от 1 до 3 години – 952 лица (58%), следвани от лицата, избрали период на изплащане до 1 година – 632 лица (38%), а само 65 лица (4%) са избрали, плащането да бъде със срок над 3 години. В края на периода 3 445 лица са получаващи плащания, като 1 669 са с период от 1 до 3 години, 1638 с период на плащане до 1 година, а с период на плащане над 3 години са едва 138 лица. Броят на извършените плащания за тримесечието е 5 160, а средният размер на месечното плащане е 303,55 лв. (вж. Таблица 2) (Резултати от дейността по допълнително пенсионно осигуряване за първо тримесечие на 2022 г., 2022).

Таблица 2

Отпуснати плащания от фондовете за разсрочени плащания за периода 01.01.2022–31.03.2022 г.

Лица с новоотпуснати плащания:	1 649
✓ в т.ч. с остатъчен период до 1 година	632
✓ в т.ч. с остатъчен период от 1 до 3 години	952
✓ в т.ч. с остатъчен период над 3 години	65
Лица, получаващи разсрочени плащания в края на периода:	3 445
✓ в т.ч. с остатъчен период до 1 година	1 638
✓ в т.ч. с остатъчен период от 1 до 3 години	1 669
✓ в т.ч. с остатъчен период над 3 години	138
Брой извършени плащания през периода	5 160
Среден размер на месечно плащане (в лв.)	303,5

Източник: Комисия за финансов надзор (Статистика и анализи 2022 (КФН), Отпуснати плащания от фондовете за разсрочени плащания за периода 01.01.2022–31.03.2022 г.).

На база на представената статистика, *новоотпуснатите разсрочени плащания от фондовете за разсрочени плащания представляват 89,5%, а новоотпуснатите пожизнени плащания едва 10,5% от общия брой на новоотпуснатите плащания*, които са 1 842 броя за първото тримесечие на 2022 година от УПФ¹⁴ (Резултати от дейността по

¹⁴ Тук е необходимо да се отбележи, че това са лицата, които са избрали варианта да запазят осигуряването си в УПФ (осигуряване по чл. 4 б от КСО), като приемаме хипотезата, че те са го направили информирано и обосновано, което означава, че това е по-добрият вариант за тях. Една част от хората са избрали да прехвърлят парите си към НОИ, което означава, че на база своя информиран избор, това е по-изгодният вариант за тях.

допълнително пенсионно осигуряване за първо тримесечие на 2022 г., 2022). В тази връзка можем да отбележим, че *масовото плащане на първите пенсиониращи се лица от УПФ ще е разсрочено плащане за период от една до три години, следвано от разсроченото плащане с период до една година*. Изводът е пряко свързан с ниската натрупана сума по партидите на лицата, която според регламентираните изисквания за получаване на пенсионните продукти от УПФ автоматично им дава право на разсрочено изплащане на натрупаните средства по индивидуалната партида.

В така очертаната среда големият брой разсрочени плащания и малкият брой пожизнени пенсии е показателен за възможностите на втори стълб и представлява проблем, тъй като едно от основните изисквания и предизвикателства пред социалната политика, в това число и пред пенсионната система, е гарантиране на адекватна на икономическите условия социална сигурност на българските пенсионери посредством плащания, които да бъдат и пожизнени, за да е възможно, последните да изпълняват функцията си на пенсионен доход¹⁵.

* * *

За да установим дали проблемът с пожизнеността на пенсиите от УПФ е системен или е преходен и се основава на комплекс от фактори, ключов от който е непълният период в осигуряването¹⁶, ще направим

---

¹⁵ Потребностите на най-възрастната част от обществото предполагат засилване на нужда от здравни услуги, ежедневна подкрепа в дейности от битов и социален характер (приготвяне на храна, осигуряване на отопление, почистване на дома, осигуряване на лична хигиена, съдействие за посещение на здравно заведение и т.н.). Така специфичният характер на потребностите на възрастните (предимно лицата в пенсионна възраст) предполага по-висок финансов ресурс за тяхното задоволяване. По данни на НСИ за 2021 г. най-голям е относителният дял на бедните домакинства в групата на домакинствата, включващи едно лице на възраст над 65 години (55,4%). Това се потвърждава и от политиката в областта на социалното подпомагане, насочена към бедността и социалното изключване, в която според определените Диференцирани коефициенти на социалните групи за риска от изпадане в състояние на бедност най-уязвими са възрастните лица над 75 години, живеещи сами, следвани от възрастните над 65 години, живеещи сами, лицата с трайно намалена работоспособност 90 и над 90%, лице с трайно намалена работоспособност 50 или над 50%, живеещо само.

¹⁶ Към момента право на плащане имат жени, навършили възрастта за пенсиониране по чл. 68, ал. 1 от КСО, а периодът на натрупване е от 2002 г. насам. Първите правоимащи започват да получават плащане от септември 2021 г. Така техните натрупани средства са резултат от генериране и управление в период от 20 г. Изискуемият осигурителен стаж по чл.68 ал. 1 и 2 от КСО, като условие за получаване на пенсия за осигурителен стаж и възраст, както и право на получаване на допълнителна такава от УПФ за мъжете ще достигне 40 г., а за жените 37 г., при възраст от 65 г. за двата пола. Това означава, че принципно оптимален би бил именно този период на натрупване на средства.

изчисления базирани на условни допускания при хипотеза за 40 г. осигурителен период за мъжете и 37 г. за жените, възраст за пенсиониране от 65 години за двата пола, 1% доходност, разпределена по индивидуалните партии на лицата и четири варианта на осигурителен доход: вариант 1 – 75% от средномесечния осигурителен доход за страната¹⁷ или 1 064 лв.; вариант 2 – 100% от средномесечния осигурителен доход за страната или 1 418 лв.; вариант 3 – 125% от средномесечния осигурителен доход за страната или 1 773 лв.; вариант 4 – 150% от средномесечния осигурителен доход за страната или 2 127 лв.

Изчисленията ще направим, като използваме калкулатора на ПОК „Доверие” (Калкулатор пожизнена пенсия без допълнителни условия, 2023), като по този начин ще се постигне максимално доближаване до методологическата рамка, информационните ресурси и практиката на пенсионноосигурителните компании при изчисляване на плащанията. За нуждите на осигурителния пример ще използваме среден темп на нарастване на осигурителния доход в периода на осигуряване равен на средния темп на нарастване на осигурителния доход за страната през периода 2013–2023 г. – 8%. За същия период минималният размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст е нараствал със средногодишен темп от 12%. За да запазим установената към 2023 г. пропорция между минималния размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст и средния размер на осигурителния доход, залагаме темп на нарастване на минималния размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст, равен на темпа на нарастване на средния осигурителен доход – 8%.

Резултатите от изчисленията показват, че при мъжете след 40 години осигуряване в УПФ ще бъдат натрупани следните суми: при вариант 1 – 77 635,90 лв.; при вариант 2 – 83 813,46 лв.; при вариант 3 – 87 905,96 лв.; при вариант 4 – 90 622,22 лв. Данните от примерните изчисления показват, че размерът на пожизнената пенсия ще бъде, съответно, 469,57 лв., 506,93 лв., 531,69 лв., 548,11 лв. за отделните варианти от 1 до 4. Към очаквания момент на пенсиониране през 2063 г. обаче според заложения ежегоден ръст от 8% на минималния размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст, тя ще бъде достигнала 10 814,16 лв. Според законодателните изисквания размерът на плащането следва да бъде най-малко 1 622,10 лв. (15% от минималния размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст, който ще бъде 10 814,16 лв.), за да се получава пожизнено. В тази връзка примерът е показателен, че няма да има лица от съвкупността, които да получат пожизнена пенсия.

---

¹⁷ По данни на НОИ за периода 01.01.2023–30.09.2023 г. средномесечният осигурителен доход за страната е 1418,16 лв.

Данните от извършените аналогични изчисления при жените показват, че след 37 години осигуряване в УПФ формираните натрупвания ще бъдат, както следва: при вариант 1 – 69 532,68 лв.; при вариант 2 – 75 527,74 лв.; при вариант 3 – 79 499,33 лв.; при вариант 4 – 82 135,35 лв. По подобие на съвкупността от осигурени мъже и тук натрупванията по осигурителната партида не могат да осигурят размер на пенсията, по-висок от 1 622,10 лв., което да позволи нейното изплащане пожизнено.

Примерът е показателен, че дори и при пълен период на осигуряване при така регламентирания изисквания пенсионерите не биха могли да получат пожизнена пенсия. Натрупаните средства по индивидуалните партии на лицата според изчисленията би следвало да се получават за период от 1 до 3 години. В действителност в съвкупността от осигурени лица в УПФ, придобили право на плащане, ще има лица, натрупали поголеми суми, които ще им позволят пожизнена пенсия, но ще има и такива, които ще са генерирали много ниски суми, които предполагат, натрупванията да се получат еднократно. Към настоящия момент не можем да определим каква част от бъдещите пенсионери, осигуряващи се в УПФ, ще попаднат в така очертаните рамки поради множество фактори, една част, от които са например: късно започване на упражняване на трудова дейност, с оглед на нарастващите изисквания за образование и специфична квалификация, продължителни периоди в безработица, нисък осигурителен доход и/или непълно работно време и други. За тези лица е препоръчително да направят информиран избор и да вземат решение, дали да не се възползват от правото си по чл. 46 от КСО (Кодекс за социално осигуряване, чл. 46, в сила от 1.01.2018 г., бр. 19 от 2021 г., 2023) за преминаване изцяло към осигуряване във фонд „Пенсии” на Държавното обществено осигуряване (ДОО), като с това губят право на допълнителна пенсия от втори стълб, но си гарантират пълен размер на публичната пенсия при старост, която в една част от случаите би могла да се окаже и в по-благоприятен за тях размер от сбора на двете пенсии – намалена (редуцирана) пенсия от фонд „Пенсии“ на ДОО и допълнителна пенсия от УПФ.

Ключът за преодоляване на проблема с ниските натрупвания по партидите на осигурените лица, а оттам и с пожизнеността на допълнителните пенсии от УПФ е строго индивидуален, но принципно изисква въздействие върху факторите както поотделно, така и кумулативно, влияещи върху формирането на величината на натрупаната сума при пенсиониране. Като ключов фактор можем да отбележим размера на осигурителната вноска.

При стартирането на осигуряването в УПФ през 2002 г. осигурителната вноска е 3%, след което нараства на 4%, а през 2007 г., след

още едно покачване достига 5%. Предвиждаше се, вноската да бъде увеличена до 7%, което и до днес не е осъществено. Така вече над 16 години УПФ функционират във фаза на натрупване с непроменена вноска, но в условия на динамична социално-икономическа и демографска среда, която от своя страна отправя все по-големи предизвикателства пред тази капиталопокривна пенсионна схема, а с това застрашава изпълнението на поетите от нея лични и обществени ангажименти.

През 2022 г. приходите от осигурителни вноски във фонд „Пенсии“ на ДОО покриват 46,3% от разходите за изплащане на пенсии и добавките към тях от фонда. Съотношението на постъпилите осигурителни вноски и извършените разходи за пенсии от фонда за предходните години е, както следва: за 2021 г. 44,6%; за 2020 г. 52,7%; за 2019 г. 57,7%; за 2018 г. 54,2%; за 2017 г. 49,4% (Държавното обществено осигуряване през 2022 г.). Поради действия и/или бездействия, които можем да категоризираме както като причини, така и като политики, съпътстващи публичния осигурителен модел през последните над 20 години, същият се озовава в ситуация на значителни по размер дефицити на фонд „Пенсии“, които се покриват със средства от държавния бюджет. Всичко това се случва на фона на социално-икономически и демографски предизвикателства, имащи отношение както върху приходната, така и върху разходната част на публичното пенсионно осигуряване. От друга страна, функциониращите на капиталопокривен принцип на осигуряване универсални фондове разпределят под форма на плащания това, което е натрупано в личната осигурителна партида. Последната е резултат от осигурителния доход, периода на осигуряване, величината на осигурителната вноска, доходността от управлението на генерираните средства, намалени с таксите и удържките на пенсионноосигурителните компании. В тази връзка може би е необходимо, посредством справедливи политики да бъде потърсена равнопоставеност на двата стълба, които по правило следва да работят в симбиоза, а не да се противопоставят един на друг. В този ред на мисли е възможно да се възприеме за необходимо, вноската за УПФ да нараства с разумни темпове през определен времеви интервал и/или при определена промяна на ключови макроикономически и социални параметри. Възможно е, нарастването да бъде обвързано и с ръста на дотацията от държавния бюджет към фонд „Пенсии“ за покриване на разходите по изплащане на публичните пенсии. Друг основен момент в това направление е необходимостта, вноската да бъде величина, адекватна на очаквания и търсен размер на допълнителната пенсия. С други думи, ако очакваме по-високи пенсионни плащания от УПФ, е логично да сме готови да плащаме повече.

Ако приемем условно, че вноската за УПФ се покачи от настоящите 5% на 10% при 40 години осигуряване за мъжете върху среден осигурителен доход за страната, който нараства с 8% на годишна база и 1% доходност, натрупаните средства в края на периода ще бъдат 93 413,10 лв. Същите биха позволили плащане от 564,99 лв., което отново е доста по-ниско от 1 622,10 лв. – хипотетичната граница за получаване на пожизнена пенсия. При жените с осигурителен период от 37 години и допускане за осигуряване върху среден осигурителен доход, който нараства ежегодно с 8% и 1% доходност, в края на периода ще бъдат генерирани 71 206,69 лв. Размерът на натрупванията отново не може да осигури получаване на пожизнена пенсия.

Изводът от направените изчисления с калкулатора на ПОК „Доверие“ е, че дори при двойно нарастване на осигурителната вноска лицата с доход, гравитиращ около размера на средния осигурителен доход за страната, няма да разполагат с натрупани суми по своите партии, достатъчни за отпускане на пожизнено плащане, което да се равнява на най-малко 15% от минималния размер на пенсията за осигурителен стаж и възраст. Посоченият пример онагледява и аргументира формулираната насока за нарастване на размера на осигурителната вноска, като част от комплекс от необходими промени, изискващи и законодателни действия.

Ключът към преодоляването на този индивидуален проблем, имащ и социални измерения, се крие в прокарването на текст в законодателната рамка, който да регламентира правото на избор на лицата на пенсионен продукт, независимо от размера на натрупаното по индивидуалната партия. Евентуалното възприемане на необходимостта от такъв подход би ограничило групата на лицата със срочни и еднократни плащания, а с това би рефлектирало върху една от основните характеристики на пенсионните плащания, в т.ч. и плащането от УПФ, а именно да предостави пожизнена социална сигурност.

Осигурителната култура на населението следва да се разглежда и възприема като фактор за развитието и усъвършенстването на пенсионноосигурителния модел и в частност на осигуряването в УПФ. Въпреки че технически не би повлиял пряко на размера на натрупванията, следователно на изчислената пенсия, този фактор безспорно би имал положителен ефект в следните направления: стимул за по-продължителен период на осигуряване и високи осигурителни доходи, в т.ч. претенции и контрол към осигурителя за коректност и спазване на трудовото законодателство във връзка и по повод на трудовите взаимоотношения; заинтересованост и отговорност към първоначалния избор на УПФ, както и към последващите процеси на управление на личните средства от избрания фонд.

Очертаните възможности, разгледани поотделно и в тяхната съвкупност, в определена степен биха спомогнали за нарастване на натрупаното по осигурителната партида на лицето, което от своя страна, ще позволи на по-голям брой пенсионери да получават допълнителна пожизнена пенсия за старост от УПФ. С очертаната насока за даване право на избор на пенсионен продукт във фазата на разпределение се дава възможност на онази част от лицата, които не са могли да постигнат високи натрупвания, да избират между пожизнена пенсия, макар и в нисък размер, срочно или еднократно плащане. Маркираните възможности имат потенциала да се превърнат в решения или частични такива на проблемите с ниските натрупвания, а оттам и с пожизнеността на плащанията от УПФ. Същите обаче засягат множество социално-икономически интереси и следва да бъдат подложени на широк публичен дебат, който задълбочено и обективно да разгледа нагласите и възможностите на работодателите, осигурените лица и пенсионните компании да поемат тези отговорности в името на дългосрочната социална сигурност на българските пенсионери и една справедлива, адекватна и устойчива пенсионна система, обслужваща интересите на възрастните хора.

Заклучение

Проблемите на моделирането и организирането на осигурителната защита, от която зависи и степента на социална сигурност в съвременното общество, са едни от най-важните проблеми на социалната политика. Съвременните социално-икономически и демографски тенденции отправят сериозни предизвикателства пред социалнозащитната система на страната и особено пред пенсионната ни система. В условията на застаряващо и намаляващо по численост население, проблеми на пазара на труда и политиката по доходите, все повече от всякога се нуждаем от работещи форми на защита, свързани с лично и/или колективно спестяване и натрупване на средства, успешно допълващи публичното пенсионно осигуряване.

В обобщение на постигнатите резултати могат да бъдат направени следните по-важни изводи:

➤ новоотпуснатите разсрочени плащания за първото тримесечие на 2022 г. (в по-голямата си част за период от 1 до 3 години) представляват 89,5% от общия брой на новоотпуснатите плащания, при дял на новоотпуснатите пожизнени плащания (в по-голямата си част под формата на пожизнена пенсия с разсрочено изплащане) едва 10,5%;

- масовото плащане на първите пенсиониращи се лица от УПФ се очертава да бъде разсрочено плащане за период от една до три години, следвано от разсроченото плащане с период до една година;
- големият брой разсрочени плащания и малкият брой пожизнени пенсии са показателни за ограничените възможности на втори стълб да предостави адекватна на икономическите условия пожизнена социална сигурност, което на свой ред се превръща в немаловажен социален казус;
- направените изчисления при възприетите допускания за максимален период на осигуряване за мъжете и жените, вариантите за осигурителен доход и дори двойно увеличена осигурителна вноска показват, че натрупванията в края на периода едва ли биха били достатъчни за отпускане на пожизнено плащане;
- евентуални законодателни промени, даващи право на избор на пенсионен продукт във фазата на разпределение, би позволило на онази част от лицата, които не са могли да постигнат високи натрупвания, да предпочетат получаването на пожизнена пенсия, макар и в нисък размер, пред възможността да получават срочно или еднократно плащане.

Използвани източници:

- Анализ на пенсите за осигурителен стаж и възраст 2000-2015.* (2016). Изтеглено на 8 януари 2017 г. от Национален осигурителен институт:
http://www.noi.bg/images/bg/about/statisticsandanalysis/analysis/Analiz_pensii_OSV_2010-2015.pdf
- Държавното обществено осигуряване през 2022 г.* (н.д.). Извлечено от Национален осигурителен институт: https://www.nssi.bg/wp-content/uploads/DOO_2022.pdf
- Ерусалимов, Р., & Илиева, Т. (2013). Допълнително пенсионно осигуряване - индивидуално или колективно разпределение на пенсионния фонд. *Бизнес управление*, стр. 38-60.
- Задълбочен преглед на актуални теми и решения за капиталовите пенсионни пазари в ЦИЕ. Резултати от Конференцията на СЕЕС Forum PensionsEurope/IPE – 2023.* (н.д.). Извлечено от БЪЛГАРСКА АСОЦИАЦИЯ НА ДРУЖЕСТВАТА ЗА ДОПЪЛНИТЕЛНО ПЕНСИОННО ОСИГУРЯВАНЕ: <https://pension.bg/>
- Закон за бюджета на държавното обществено осигуряване за 2022 г., Обн. - ДВ, бр. 18 от 04.03.2022 г., в сила от 01.01.2022 г.* (2022).

- Извлечено от Национална агенция приходи:
https://nra.bg/wps/portal/nra/zakonodatelstvo/zakonodatelstvo_priority/a982d381-f5fc-40dd-9b59-d952c9f81ab9
- Закон за изменение и допълнение на Кодекса за социално осигуряване (обн. ДВ, бр. 19 от март 2021 г.).* (2021). Извлечено от Държавен вестник:
<https://dv.parliament.bg/DVWeb/showMaterialDV.jsp?idMat=156145>
- Информационен материал относно фазата на изплащане на вторите пенсии в 3-месечния бюлетин на Асоциацията на банките в България.* (2022). Извлечено от Българска асоциация на дружествата за допълнително пенсионно осигуряване в България:
http://assoc.pension.bg/display.php?page=publ_press
- Калкулатор за изчисляване на пожизнена пенсия без допълнителни условия на ПОК "Доверие" АД.* (2023). Извлечено от Пенсионно-осигурителна компания "Доверие" АД: <https://www.poc-doverie.bg/bg/kalkulator-upf-vuzrast-za-pensionirane>
- Кодекс за социално осигуряване.* Извлечено от Национален осигурителен институт: <https://www.nssi.bg/images/bg/legislation/Codes/KCO.pdf>
- НАРЕДБА № 69 от 15.06.2021 г. за техническите лихвени проценти по чл. 169, ал. 1, т. 3 и ал. 8, т. 3 от Кодекса за социално осигуряване и формулите за изчисляване на допълнителните пожизнени пенсии за старост.* (2021). Извлечено от Комисия за финансов надзор: <file:///C:/Users/y.yordanov/Downloads/N.69.DV-53-25.06.2021.pdf>
- Окончателни резултати от дейността по допълнително пенсионно осигуряване за 2021 г.* (май 2022 г.). Извлечено от Комисия за финансов надзор: <https://www.fsc.bg/bg/novini/okonchatelni-rezultati-ot-deynostta-po-dopolnitelno-pensionno-osiguryavane-za-2021g--10874.html>
- Осигурени лица и натрупани средства в пенсионните фондове към 30.09.2022 г. по възраст и пол.* (2022). Извлечено от Комисия за финансов надзор: <https://www.fsc.bg/bg/pazari/osiguritelnen-pazar/statistika/statistika-i-analizi/2021/>
- Резултати от дейността по допълнително пенсионно осигуряване за първо тримесечие на 2022 г.* (май 2022 г.). Извлечено от Комисия за финансов надзор: <https://www.fsc.bg/bg/pazari/osiguritelnen-pazar/statistika/statistika-i-analizi/2022/>
- Смъртност и средна продължителност на предстоящия живот на населението по пол и местоживееене.* (2018-2020). Извлечено от Национален статистически институт: <https://nsi.bg/bg/>

Средномесечен осигурителен доход за страната. (2022-2023). Извлечено от Национален осигурителен институт: <https://nssi.bg/news-dohod-august-2023/>

Статистика и анализи 2022 (КФН), Отпуснати и изплатени пенсии от фондовете за изплащане на пожизнени пенсии в периода 01.01.2022-31.03.2022 г. (н.д.). Извлечено от Комисия за финансов надзор: https://www.fsc.bg/?page_id=41340

Статистика и анализи 2022 (КФН). Отпуснати плащания от фондовете за разсрочени плащания за периода 01.01.2022-31.03.2022 г. (н.д.). Извлечено от Комисия за финансов надзор: https://www.fsc.bg/?page_id=41340

Статистически справочник на НОИ. (2023). Извлечено от Национален осигурителен институт: <https://www.nssi.bg/publikacii/analizi/doo/>

Йордан Стефанов Йорданов е главен асистент, доктор по икономика, в катедра „Застраховане и социално дело“ при Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов, България. **Научни интереси:** публично социално осигуряване, допълнително пенсионно осигуряване, социално подпомагане и социални услуги.

ORCID: 0009-0002-2173-1219

ISSN 0323-9004

Народностопански архив

Свищов, година LXXVI книга 4 - 2023

**За обществената реалност, теорията
и обучението по икономика**

**Дискриминационна способност при оценката
за вероятност от неплатежоспособност
посредством някои алгоритми за машинно
самообучение**

**Възможности за преодоляване на проблемите
във фазата на изплащане на пенсиите при
старост от универсален пенсионен фонд**

**Интелектуалният капитал и пазарната
капитализация на публичните дружества**

**Финанси и Стопанска отчетност – факултети,
научни изследвания и 70-годишна традиция**

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“

СВИЩОВ

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ:

Проф. д-р Андрей Захариев – главен редактор
Проф. д-р Йордан Василев – зам. главен редактор
Проф. д-р Стоян Проданов
Проф. д-р Тодор Кръстевич
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Пламен Йорданов
Доц. д-р Светослав Илийчовски
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Анатолий Асенов

МЕЖДУНАРОДЕН СЪВЕТ:

Проф. д-р ик.н. Михаил А. Ескиндаров – Финансов университет при Правителството на Руската федерация, Москва (Русия).
Проф. д-р ик.н. Григоре Белостечник – Молдовска академия за икономически изследвания, Кишинев (Молдова).
Проф. д-р ик.н. Михаил Ив. Зверяков – Одески държавен икономически университет, Одеса (Украйна).
Проф. д-р ик.н. Андрей Крисоватий – Тернополски национален икономически университет, Тернопол (Украйна).
Проф. д-р ик.н. Йон Кукуй – Университет Валахия, Търговище (Румъния)
Проф. д-р Кен О'Нийл – Университет Ълстер (Ирландия)
Проф. д-р Ричард Торп – Университет Лийдс (Великобритания)
Проф. д-р ик.н. Олена Непочатенко – Умански национален аграрен университет, Уман (Украйна)
Проф. д-р ик.н. Дмитрий Лукьяненко – Киевски национален икономически университет „Вадим Гетман”, Киев (Украйна)
Доц. д-р Мария Стефан – Университет „Валахия”, Търговище (Румъния)
Доц. д-р Анисоара Дунка – Университет "Валахия", Търговище (Румъния)
Доц. д-р Владимир Климух – Брановички държавен университет, Бранович (Беларус)

Екип за техническо обслужване:

Технически секретар: д-р Росица Проданова
Стилов редактор: Анка Танева
Превод английски: ст. преп. Венцислав Диков и ст. преп. д-р Маргарита Михайлова

Адрес на редакцията:

5250 Свищов, ул. „Ем. Чакъров” 2
Проф. д-р Андрей Захариев – главен редактор
☎ (+359) 889 882 298
Д-р Росица Проданова – технически секретар
☎ (+359) 631 66 309, e-mail: nsarhiv@uni-svishtov.bg
Благовеста Борисова – компютърен дизайн
☎ (+359) 882 552 516, e-mail: b.borisova@uni-svishtov.bg

Отпечатването на списанието за 2023 г. се осъществява с безвъзмездната финансова помощ на Фонд „Научни изследвания” – Договор ДНП № КП-06-НП4-36 по конкурс „Българска научна периодика – 2023 г.”

© Академично издателство „Ценов” – Свищов
© Стопанска академия „Димитър А. Ценов” – Свищов

НАРОДНОСТОПАНСКИ АРХИВ

ГОДИНА LXXVI, КНИГА 4 – 2023

СЪДЪРЖАНИЕ

Методи Кънев

За обществената реалност, теорията и обучението по икономика /3

Антонио В. Дичев

Дискриминационна способност при оценката за вероятност от неплатежоспособност посредством някои алгоритми за машинно самообучение /17

Йордан С. Йорданов

Възможности за преодоляване на проблемите във фазата на изплащане на пенсиите при старост от универсален пенсионен фонд /31

Венцислав Диков

Интелектуалният капитал и пазарната капитализация на публичните дружества /51

Андрей Захариев, Атанас Атанасов, Галина Чиприянова

Финанси и Стопанска отчетност – факултети, научни изследвания и 70-годишна традиция /73